

## MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA ERTAKTERAPIYADAN FOYDALANISH.

*Termiz davlat pedagogika instituti  
Maktabgacha ta'limda tarbiyani tashkil  
etish kafedrasida katta o'qituvchisi  
Xolboyeva Gulnora Ulashovna  
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi*

*2- kurs talabasi Qubonova ShahloFaxriddin qizi*

**Tayanch so'zlar:** "Art terapiya", diagnostika, estetik ehtiyojlar, rivojlanish, Ertak terapiya, kompleks yondashuv, meditatif, psixoterapevtik yondashuv, didaktik yondashuv, psixologik yondashuv, psixokorreksion yondashuv.

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ertak terapiyaning qo'llanilishi, ularning ahamiyati va maktabgacha yoshdagi bolalarning har tomonlama rivojlanishida art-terapiyaning ahamiyati haqida so'z yuritildi.

**Ключевые слова:** «Арт-терапия», диагностика, эстетические потребности, развитие, сказкотерапия, комплексный подход, медитативный, психотерапевтический подход, дидактический подход, психологический подход, психокоррекционный подход.

**Аннотация:** В данной статье рассматривается использование сказкотерапии в организациях дошкольного образования, их значение, а также значение арт-терапии во всестороннем развитии детей дошкольного возраста.

### THE USE OF ERTACTHERAPY IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS.

**Termez State Pedagogical Institute  
Organization of education in preschool  
education senior teacher of the Department of Education  
Xolboyeva Gulnora Ulashovna  
Preschool 2nd year student  
Qubonova ShahloFaxriddin qizi**

**Key words:** "Art therapy", diagnostics, aesthetic needs, development, fairy tale therapy, integrated approach, meditative, psychotherapeutic approach, didactic approach, psychological approach, psychocorrectional approach.

**Abstract:** This article discusses the use of fairy tale therapy in preschool education organizations, their significance, as well as the significance of art therapy in the comprehensive development of preschool children.

Ertak terapiyaning masadi va vazifasi bolalardagi agressivlik kayfiyatini yo'qotish, o'z-o'zini emotsional boshqarish va o'zgalar bilan ijobiy munosabatni rivojlantirishdir. Buning uchun ertakterapiya soddaligi va bolalarning ertakka bo'lgan qiziqish tufayli ular uchun tushunarli bo'lgan ertak uslubi va bolalar bilan ishlash yo'llaridan foydalanishdir. Har bir bola bir yoki boshqa ertakni o'zicha tushunadi va qabul qiladi. Shuning uchun bir ertak unda katta ta'surot qoldiradi,

boshqasi esa uning his-tuyg'ulari qo'zg'almay, yonidan o'tib ketadi. Hayotiy vaziyatlar daftarchasi yana bir katakchaga ko'paymaydi, degani emas, u shunchaki bola bu kabi muammoga, masalan, kuyov va qaynona kelin va qaynona o'rtasidagi tanlov muammosiga duch kelmaguncha ta'sir kuchiga ega bo'lmaydi. Ertak terapiyasi bu bolani tarbiyalashga kompleks yondashuv. Ammo agar siz terapiya orqali ta'lim jarayonini tarkibiy qismlarga ajratib tahlil qilsangiz, ushbu ajoyib usul hal qiladigan vazifalarning to'liq ro'yxatini olishingiz mumkin: Ertakning vazifalari: diagnostik; prognostik; terapevtik.

“Ertak”-so'zi “er”, aslida “ir” (“yir”, jir) so'ziga o'xshatishni bildiruvchi “tak” qo'shimchasining qoshilishidan tarkib topgan bo'lib, qo'shiqqa o'xshash degan ma'noni anglatadi. Negaki, ertaklar avji boshlanmasi qo'shiqqa o'xshab ketadi. Shuningdek, ba'zi ertaklar tarkibida she'riy qismlar ham uchrab turadi.

Ertak terapiyasi bola idroki uchun murakkab narsalarni unga yengil shaklda yetkazish bilan ertak yordamida ishonchli aloqa o'rnatish, unga yaqin kishiga aylanish usullaridan biridir. Bolalar uchun ertak terapiyasi mutaxassislarining ta'kidlashicha, ertaklar bolaning dunyoqarashini kengaytirib, uning hayotga ongli munosabatini shakllantirar ekan. Bola ertak orqali yaxshilik va yomonlik, ezgulik va yovuzlikni bir-biridan farqlashni o'rganadi. Bu tushuncha uning psixologiyasida bir umrga muhrlanib qoladi va bola voyaga yetganidan keyin ezgu ishlarga odatlanadi. Korney Ivanovich Chikovskiy shunday yozgan edi: "Menimcha ertakning maqsadi bolada birovning g'am-tashvishi uchun qayg'urish, o'zganing shodligi uchun xursand bo'lish, begona insonning taqdirini xuddi o'ziniki kabi boshdan o'tkazish kabi insoniylikni qanday bo'lmasin tarbiyalashdan iboratdir". E'tibor bering-a, bu yerda ikki insonning o'zaro bir-birini tushunishi, bir-biriga g'amxo'rlik qilishi haqida gap bormoqda. Ertaklarga o'z ijodidan jahon psixologlaridan E.Fromm, E.Bern, E.Gordner, I.V.Vajkov, M.Osorina, ELisina kabi psixologlar murojaat qilganlar. "Ertak terapiyasi" - bu psixoterapiya yo'nalishidir, uning yordamida xulq-atvor reaksiyalari va qo'rquvlarini tuzatish, ijodiy salohiyatni rivojlantirish va ongni kengaytirish amalga oshiriladi. Ushbu usul

turli yoshdagi bemorlarga muvaffaqiyatli qo'llanilmoqda. Ammo ko'pincha bolalarning xulq-atvori patologiyalari bo'lsa, ertaklarning yordamiga murojaat qilishadi. Ertaklar uslubini o'rgangan olimlar orasida I. Vachkov, T.Zinkevich-Yevstegneeva, E.Lisina va boshqa hurmatli mutaxassislar bor. Ertaklarga bolalar adolat va adolatsizlik haqida o'zlarining ilk tasavvuriga ega bo'ladilar. Ertak bolaning murakkab hayotiy muammolarni hal qilish usullarini ongida saqlab qolishga va qayg'urishga majbur qiladi. Bunda hayotga qarama-qarshi kuchlarning to'qnash kelishi va ularni hal qilish borasidagi tajriba ortib boradi hamda ijodiy tasavvur rivojlanadi. Aynan xotira bilan uyg'unlashgan tasavvur bolaga hayotda bolaga shu kabi muammolarga duch kelganda qisqa vaqt ichida to'g'ri va samarali yechimini topishga imkon beradi. Hayotda boshi berk ko'chalar bo'lmaydi. Ko'pincha inson shunchaki, ulardan chiqib ketishga tayor bo'lmaydi. 3. Ertak terapiyasi usuli quyidagilarni o'z ichiga oladi :

1. didaktik;
2. psixologik;
3. psixokorreksion.
4. meditatif;
5. psixoterapevtik;

Didaktik ertak - o'qish eng oddiy va oson. Ular boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar va maktabgacha yoshdagi bolalar bilan ishlashda qo'llaniladi. Bunday ertaklarning vazifasi - misollar yordamida ko'nikmalarni etkazish va chaqaloqqa yangi bilimlarni o'rgatish. Bunday terapevtik hikoyalar qahramonlari oddiy vazifalarni bajaradilar va bu mahorat nima uchun juda muhimligini tushuntiradilar (qanday qilib yo'lni kesib o'tish, idishlarni o'z-o'zidan yuvish, xushmuomala bo'lish, o'yinchoqlarni tozalash va boshqalar).

Ertak ertakni "jonlantiradi" va oddiy harakatlar sehr bilan tegadi, shuning uchun chaqaloqni to'g'ri harakatlar uchun juda samarali tashviqoti olinadi.

Psixologik ertak - psixologik ertak, didaktik singari, bolaga xayoliy qahramonlar misolida to'g'ri xulq-atvorni o'rgatadi. Ammo agar didaktik variant hayotning har kungi tomoniga tegishli bo'lsa, unda psixologik variant shaxsiy o'sish sohasiga ta'sir qiladi. Bu yerda rivoyat qiluvchi yuqori toifalarga kiradi, yaxshilik va



yomonlikning namoyon bo'lishi, nima uchun boshqalarni sevish, nega bu juda muhim va bor narsangizni qadrlash.

Psixokorreksiya haqida ertak-bu odamning xatti-harakatlarini o'zgartiradigan xayoliy hikoya. Bunday ertaklar har doim taqqoslashga asoslangan. Birinchi holda, qahramon "yomon" harakat qiladi (ya'ni

samarasiz), keyin tinglovchiga qahramon xatti-harakatlarining alternativ modeli ko'rsatiladi. Natijada, bola nafaqat ota-onasining zerikarli o'rgatuvchi ma'ruzasini tinglaydi. Uning o'zi tinglangan materialga asoslanib, o'zini qanday tutish kerakligi to'g'risida xulosa qiladi.

Meditativ ertak -eng qiyin ertak terapiya arsenalidir. Bu mantiqiy tuzilmani va aniq hikoya chizig'ini talab qilmaydi. Asosiy shart - bu yorqin tasvirlar va tasvirlarni osongina tinglashadi. Tinglovchilarni maksimal qiziqish va konsentratsiya tufayli ertakga botirish juda muhimdir.

Bolaga ertak aytib berayotib unga quyidagi savollarni berishingiz mumkin:

1. Bu ertak nima haqida?
2. Ertak qahramonlarni qanday sifatlarga ega? Ular kimga o'xshaydilar?
3. Nega ertak qahramonlari qanday sifatlarga ega?
4. Bosh persanaj qiyin vaziyatlardan qanday chiqib ketadi? buni uning o'zi uddalaydimi yoki yoki unga bu ishda kimdir yordam beradimi?
5. Qahramonlarning xatti-harakatlari atrofdagilarga nima beradi-quvonchmi, qayg'umi? Qahramonlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar qanday?
6. Ertak, uning ayrim qismlari qanday tuyg'ularni uyg'otadi?

Bolalar uchun ertak ularning xayolini, mantiqiy va obrazli tafakkurini rivojlantirib, nutqini o'stiradi. Ertaklar xavotirlikni yo'qotib, o'ziga ishonch orttiradi. N.L.Kryajeva qizg'anchiq, egoist bolalarga "Baliqchi va baliq" haqidagi ertakni, qo'rqoq bolalarga - "Qo'rqoq quyonlar" haqidagi ertakni, ishonuvchanlariga "Buratinoning sarguzashtlari"ni, qaysar bolalarga "No'xat ustidagi malika" ertagini, tinib-tinchimas bolalarga "Etik kiygan mushuk" ertagini aytib berish taklif qiladi. 1-1.5 yoshdagi bolalar uchun ertak mazmuni tushunarsiz bo'lishi mumkin,

lekin ertakdagi “bobo”, “buvi ”sichqoncha kabi soʻzlar biroz tanish boʻlib, bu ertakni bola uchun qiziqarli qiladi hamda uyqu oldidan aytib berish uni tinchlantiradi. 3 yoshdan keyin bolada obrazli tafakkur shakllana boshlaydi, u endi tasavvur qila oladi.Ularga endi murakkabroq mazmundagi sehrli ertaklarni taklif qilish mumkin.

4.Ota-onalarga maslahatlar:

1.Ota-onalar farzandiga ertakni oʻqib emas, balki aytib bersalar maqsadga muvofiqdir.Chunki bu ota-onaga dilbandining ertakga qanday munosabat bildirganligini kuzatish imkonini beradi.Qolaversa, ota-onalar farzandi bilan birgalikda ertaklar olamiga sayr qiladi, bu esa bolaning unga yolgʻiz sayohatidan koʻra avzaldir.

2. Bolalar oʻzgaralar tomonidan tasvirlangan obrazlarni yaxshiroq qabul qilish qobiliyatiga ega. Shuning uchun farzandingizga ertak aytib berish chogʻida unda yozilgan barcha manzaralarni tasvirlab berishga harakat qiling.

3. Bolangizga ertakni oʻzi tanlash imkonini bering. Agar u oʻn marta “Qizil qalpoqcha” haqida eshitishni xohlasa, demak bu bekorga emas.Bu ertak uning ongiga shakllanishiga imkon bermoqda, unda qandaydir jarayon sodir boʻlmoqda.

4. Muhim boʻlgan yana bir qoida-bolaga ertakning chuqur maʼnosini tushuntirib bermaslik kerak.Aks holda, ertak oʻladi-oʻz ahamiyatini yoʻqotadi va undan hech qanday naf boʻlmaydi.Xalq ertaklariga iloji boricha tuzatish va oʻzgartirishlar kiritmaslik kerak, ayniqsareal hayot bilan bogʻliq boʻlgan.bu oʻzgartirishlar bolaning ertaklar olamini qabul qilishida qiyinchilik tugʻdiradi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar.**

1. Nishanova Z.T., Xalilova N.I.Psixokorreksiya- T.: Fanva texnologiya Nashriyoti. 2007.

2. Nishanova Z,T.Qurbonova Z., Abdiyeva S., Tulyaganov Sh.T. Psixodiagnostika.-T. Fan va texnologiya nashriyoti.2008.

3. NishanovaZ.T., KamilovaN.G., Alimova G.K. Psixogigiyena.-T.: Fan va texnologiya nashriyoti.2009.-244b.

4. M. Shevchenko - "Kattalar va bolalar uchun psixologik ranglar va rasmlarni sinash".
5. Maxmudova D.A. Psixokorreksiya asoslari. –T.: Fan va texnologiya nashriyoti. 2011.-128 b.
6. Mirashirova N. Maktabgacha tarbiya muassasasida psixologik xizmat. - T.: TDPU, 2003